

Augalų ir grybų vardai iš Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos ir Lauryno Roko Ivinskio vardynų

25 kovo, 2025

Lietuvių kalbos instituto stende Vilniaus knygų mugėje (iš dešinės) dr. Albina Auksoriūtė, viešųjų ryšių koordinatore Karina Kropaitė ir leidybos organizavimo specialistė, knygyno vedėja Virginija Gaidytė. Nuotr. autorė Karolina Baltmiškė

Su dr. Albina Auksoriūte susitikome Knygų mugėje, Lietuvių kalbos instituto stende. „Kiekvienais metais dalyvaujame Knygų mugėje. Tik ne taip daug spausdintų knygų galime pristatyti. Pastaruoju metu institutas leidžia daug elektroninių mokslo leidinių ir studijų. Šie darbai skelbiami instituto interneto svetainėje. Knygų mugėje lankytojams dalijame lankstinukus, kuriuose įdėti QR kodai, ir norintieji gali lengvai susipažinti su šiais mokslininkų darbais“, – Vilniaus knygų mugėje sakė Lietuvių kalbos

instituto direktorė A. Auksoriūtė.

Iš spausdintų leidinių Lietuvių kalbos institutas Vilniaus knygų mugėje pristatė „Vietovardžių žodyno“ penktą tomą, skirtą daliai K raide prasidedančių vietų vardų. Lietuvių kalbos institutas išleido akademiko prof. Zigmo Zinkevičiaus šimtmečiui skirtą knygą „Kalba buvo jo gyvenimas. Zigmui Zinkevičiui – 100 metų“. Jos leidybą rėmė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija pagal Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo projektą, Vilniaus universiteto Filologijos fakultetas, Lietuvių kalbos institutas ir šeima. Tarp jos sudarytojų – dukra Laimutė Šinkūnienė ir du mūsų instituto darbuotojai: Vytautas Zinkevičius, akademiko sūnus, ir vaikai dr. Mindaugas Šinkūnas, – naujausias knygas pristatė Albina Auksoriūtė. – Dar viena instituto išleista knyga – Jurgitos Venckienės „Trumpas lietuviškos gramatikos konspektas (XIX a. pab.)“, joje pateikta mokslo studija, faksimilė ir kritinis leidimas. Knygos leidybą rėmė Lietuvos mokslo taryba. Taip pat Knygų mugėje galima rasti mano pačios parengtą ir Lietuvių kalbos instituto išleistą monografiją „Lietuviški augalų ir grybų vardai XIX a.: Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos ir Lauryno Roko Ivinskio vardynai“. Tai istorinė knyga apie pirmuosius rankraštinius vardynus, kuriuose buvo aprašyti Lietuvos augalai. J. A. Pabrėžos ir L. R. Ivinskio vardynus skiria 30 metų laikotarpis. Abu dirbo atskirai. Akivaizdu, kad L. R. Ivinskis žinojo apie J. A. Pabrėžos vardyną, bet, kadangi tai buvo rankraštis, jis jo neturėjo. Taigi jis savo darbą darė atskirai. J. A. Pabrėžos „Taisliaus auguolinio“ nedidelė dalis buvo publikuota – 1900 metais JAV išleista „Botanika arba Taislius Auguminis“. 2009–2015 m. Lietuvių kalbos institutas publikavo visą jo sukurtą vardyną. Pirmos dalies rengėjos LKI mokslininkės – Rita Šepetytė ir Onutė Kažukauskaitė, antrą ir trečią dalį parengė dr. Rita Šepetytė. Taigi visas J. A. Pabrėžos rankraštis publikuotas ir yra lengvai pasiekiamas. L. R. Ivinskio darbas „Prigimtūmenė“, kuriame jis pateikė augalų ir grybų vardus, kaip manoma, parašytas apie 1870-uosius metus. Galbūt jis tikėjosi darbą išleisti Krokuvoje, nes ir rankraštyje įrašytas Krokuvos vardas, bet darbas liko neišleistas. Rankraštis saugomas Krokuvos mokslų akademijos bibliotekoje. Ilgą laiką rankraštis nebuvo žinomas, jis surastas tik XX a. 7 dešimtmečio pradžioje, kai dalis lietuviškų botanikos vardynų jau buvo išleista. Prieškaryje 1938 m. buvo išleistas „Lietuviškas botanikos žodynas“. 1906 m. publikuotas Povilo Matulionio „Žolynas: Lietuvos augalų žodynas ir augalų taislas“, kuriame pateikta 716 vartojamų lietuviškų augalų genčių vardų. Daugiausiai į aptariamą vardyną įtraukta J. A. Pabrėžos ir L. R. Ivinskio augalų genčių vardų. Didžiausią „Žolynė“ duodamų augalų genčių vardų dalį (42 proc. visų genčių vardų) sudaro J. A. Pabrėžos vardai, paimti iš 1900 m. Amerikoje išleisto J. A. Pabrėžos žodyno „Botanika arba Taislius auguminis“. Ivinskio augalų pavadinimai buvo paimti ne iš rankraščio, o iš kitų leidinių.

Dabar Lietuvoje turime L. R. Ivinskio rankraščio kopiją. Kai kurie jo pateikti vardai jau įvesti į vartoseną, nes kai Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Botanikos pakomisijė svarstome atvežtinių augalų, neturinčių lietuviškų pavadinimų, vardus, pasinaudojame ir L. R. Ivinskio, ir J. A. Pabrėžos sukurtais vardais, nes tiek viename, tiek kitame vardyne yra lotyniški vardai, pagal kuriuos galima atsekti, kaip jie tą augalą buvo pavadinę. L. R. Ivinskis įvardijo per 2520 augalų genčių vardų. Nerasdamas atitiktens tarmėse, jis vardus sugalvojo“.

Dr. Albinos Auksoriūtės monografijos viršelyje – botaniko dr. Zigmanto Gudžinsko nuotrauka. Joje – vandens augalas *uodeguonė*, kurią Laurynas Ivinskis buvo pavadinęs *liegartis*.

Knygų mugėje Lietuvių kalbos institutas pristatė ir žaidimą visai šeimai „Paeškok žodžio kišenėje“. Šiuo žaidimu kalbininkai pristatė naujažodžius, tuo pabrėždami, kad, keičiantis gyvenimo būdui, keičiasi ir mūsų kalba.